

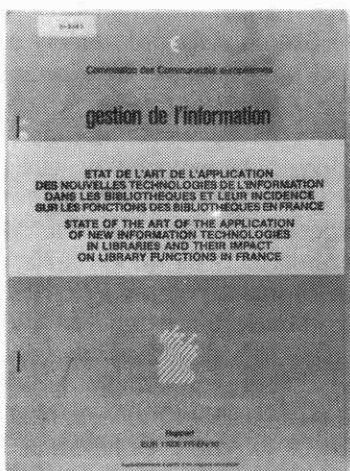
megváltozott, feltehető, hogy a korábban az archívum anyagát gyarapító hagyatékok egy része Magyarországra kerül. Úgy véli, hogy a gyűjtemények funkcióját és a terveket ismételten át kell gondolni. Mindenekelőtt a meglévő gyűjtemény feldolgozására kell majd erőiket fordítani.

Mint láttuk tehát, a hungarika gyűjteményekről különböző formákban, egyre több tájékoztatást kapnak a kutatók és szakemberek, s a gyűjtemények kapcsolatrendszere is bővül. A hazai tudományos és regisztratív feltáró tevékenység iránt is egyre nagyobb az igény. Ezt az igényt elégték ki azok a programok, amelyek a különböző típusú külföldön fellelhető hungarika dokumentumok regisztrációját és tudományos feldolgozását látják el. A régi magyarországi nyomtatványok felkutatását és számbavételét az RMNY szerkesztősége indította el évtizedekkel ezelőtt, *Borsa Gedeon* irányításával, a térképek regisztrálását *Patay Pálné* vezetésével az OSZK

Térképtára végzi, *Csapodi Csaba* és *Csapodiné Gárdonyi Klára* munkája nyomán az MTA Kézirattárában őrzik a középkori kéziratok és kódexek hungarika vonatkozásainak nyilvántartását. 1986-ban kezdődött meg *Windisch Éva* tervei alapján, és az OSZK Kézirattárában épül az újkori kéziratok nyilvántartása. 1985-ben a Széchényi Könyvtárban megkezdődött a külföldi könyvtárak hungarika állományának felmérése. Az eredmények közreadása 1990-től egy kiadványsorozat keretében (*Hungarika-anyagot őrző külföldi könyvtárak címjegyzéke*. Szerk. Kovács Ilona és Faragó Lászlóné) indult meg az OSZK hungarika dokumentációs osztályának gondozásában.

Remélhetőleg a jelen kommunikációs és informatikai feltételek hozzájárulnak a hungarika gyűjteményekre vonatkozó ismereteink folyamatos bővüléséhez, s a jövőben a gyűjtemények egyre szélesebb körben fejthetik majd ki hatásukat.

Kovács Ilona

Etat de l'art de l'application des nouvelles technologies de l'information dans les bibliothèques et leur incidence sur les fonctions des bibliothèques en France. = State of the art of the application of new information technologies in libraries and their impact on library functions in France: Rapport final / par L'École Nationale Supérieure des Bibliothèques et la Fédération Française de Coopération entre Bibliothèques ; publ. par CCE. - Code project LIB-2/10. - Luxembourg : EC, 1988. - XXIV, 298 p. (EUR ; 11036 FR-EN/10).

A könyvtárak automatizálása az Európai Közösség országaiban 2.

1992-re az Európai Közösség országai nemcsak a határok nélküli gazdasági és politikai egységet óhajtják megvalósítani, hanem az egységes információs rendszert is. Ennek érdekében a tagországok 1986-ban elhatározták, hogy felméri a könyvtári munkafolyamatok gépesítésében elért eddigi eredményeket. A vizsgálati jelentések az Európai Közösség „Információs-vezetés” (Information Management) című sorozatában jelentek meg 1988-as impresszummal, a résztanulmányok tehát a nyolcvanas évek első felére jellemző helyzetet tükröztek. Az egyes országok gépesítése terén azóta sok minden megváltozott, de a tendencia és a célok jól megfigyelhetők. A *Könyvtári Figyelő* 1990. 3-4. számában Nagy-Britannia, az Ír Köztársaság, a Német Szövetségi Köztársaság, Dánia, Hollandia, Belgium, Olaszország, Spanyolország és Portugália könyvtárainak információtechnológiai helyzetéről

készített jelentéseket már közreadtuk. Sorozatunkat a francia, a görög és a luxemburgi helyzet bemutató összefoglalások közreadásával folytatjuk.

Franciaország

A francia könyvtárak és dokumentációs szervezetek két csoportra oszthatók. Az elsőbe tartoznak az állami felügyelet alatt állók, melyek egészen a közelmúltig élvezték az állam támogatását (a nemzeti könyvtár, az egyetemi és főiskolai oktatási intézmények könyvtárai, az iskolák könyvtárai, a kölcsönkönyvtári központok, a közművelődési központok, a közművelődési könyvtárak). A második csoportba sorolható minden egyéb intézményi (kutatóintézet, szakminisztériumi, vállalati stb.) könyvtár, mely különböző szinteken elégíti ki a közkönyvtári, oktatási és kutatói igényeket. Jellemző rájuk a szétszórtság, továbbá az, hogy semmiféle kapcsolat nincs közöttük, ami különösen megnehezíti az információs szolgáltatások kiépítését.

Jelenleg két tendencia fedezhető fel a könyvtárak gépesítésében: az egyik, az állami támogatás fokozatos megszűnése, a másik a kétféle, egymással inkompatibilis katalógizálási szabvány választása következtében kialakult eltérő hálózatok megjelentése. A közkönyvtárak többsége és a nemzeti könyvtár ugyanis megmaradt a francia ISBD-szabványnál, ugyanakkor az egyetemi könyvtárak inkább a nemzetközi együttműködés felé orientálódva, az AACR szabályzatot ajánlják az online katalógusok felállításához.

A legkedveltebb külföldi számítógépes rendszerek között található a MINISIS, DOBIS-LIBIS, GEAC, CLSI-LIBIS 100, ALS, Tobias, SIBIL, míg a francia rendszerek közül inkább a LIBRA, az IRIS/BIRGETTE és az Opsys bizonyult a legalkalmasabbnak a könyvtári bevezetésre. A kulturális kormányzat a LIBRA rendszert fejlesztette ki és vezette be a megyei közművelődési könyvtárakba. E könyvtárak egyben a helyi közkönyvtárak gépesítési kérdéseire is tanácsokat adnak, s közreműködnek a helyi rendszerek kiválasztásánál és fedezik a szükséges költségek felét.

A francia könyvtárakban legfontosabb gépesítési feladatnak az online katalógusok megteremtését tartják, így történt ez a Bibliothèque Nationale-ban (a továbbiakban: BN) is, amely végül is a kanadai GEAC rendszert vásárolta meg. A GEAC révén megvalósíthatják a helyi hálózati rendszert, mely a könyvtári-információs rendszer alapját képezheti. A hálózat lehetővé teszi, hogy a nemzeti könyvtár különböző számítógépekhez, terminálokhoz kapcsolódjék egyetlen integrált rendszerben. A GEAC révén a BN katalógusa kompatibilis a washingtoni Smithsonian Institut és a kanadai Waterloo könyvtár rendszerével. A BN rövid távú gépesítési programja az állomány katalógizálására, katalóguscédula-előállításra, a nemzeti bibliográfia kiegészítő kötetének elkészítésére és a külföldi könyvek feldolgozására, valamint egy gyarapodási jegyzék előállítására irányult. 1986-tól online hozzáférhetőek a Franciaországban 1975 óta megjelent könyvek és a BN által megvásárolt külföldiek. A gyarapítás is a GEAC rendszer szerint történik és ennek segítségével kívánják megoldani a többi munkafolyamat gépesítését is.

Az oktatási és tudományos intézmények könyvtárainak gépesítése

A gépesítés bevezetése ezekben a könyvtárakban egyenetlenül ment végbe. Mintegy 40 szakkönyvtár (több mint 1000 van belőlük) a kereskedelmi forgalomban kapható számítógépes rendszereket használja (DOBIS-LIBIS stb.) ám lényegesen nagyobb azoknak a könyvtáraknak a száma, amelyeket „in-house” (házi) rendszerrel gépesítettek. Ebben az esetben viszont az adott könyvtáron kívül az adatbázisok nem használhatók külső könyvtárak számára, azaz alkalmatlanok a többi könyvtárral való együttműködésre.

Az oktatási és kutatási intézményeknél az Oktatási Minisztérium két rendszert vezetett be: az ún. MOBICAT-ot, amely katalóguszoftver, és a MOBIBOP kölcsönzési programot. Ennek fejében gondoskodnak a SIBIL-rendszer továbbfejlesztéséről. E könyvtárak koherens struktúrája lehetővé teszi az országos és a nemzetközi együttműködést. 1984 óta online hálózatban működnek az egyetemi, tudományos és műszaki könyvtárak. Az egyetemek számítógépei egy-egy régióban általában kompatibilisek egymással.

Egy alá- és fölérendeltségű, enciklopédikus címszavakon alapuló tárgyszójegyzék (LAMECH) használata biztosítja az intézmények dokumentumainak egységes szakozását és kompatibilitását a Nemzeti Könyvtárral (CCCN), az Információs Közkönyvtárral (BPI) és a Kongresszusi Könyvtárral. Az állománygyarapításhoz az egyetemi könyvtárakban inkább a SIBIL és LIBRA, a szakkönyvtárakban a DOBIS-LIBIS vagy a SIBIL, a főiskolai könyvtárakban pedig a SIBIL, LIBRA és a SEDERAL rendszert használják. A francia egyetemi könyvtárak pénzügyi forrásait a könyvtárak, múzeumok és a tudományos- és műszaki tájékoztatás irányító intézményétől, a DBMIST-től kapják. A regionális kormányzat kiegészítő támogatást ad. A DBMIST kiemelten támogatja a számítógépesítést. Jelentős eredmény az időszaki kiadványok központi katalógusa, a CCN, amely 2600 könyvtár állományadatait tartalmazza.

Az iskolai könyvtárak gépesítése is elkezdődött. Létrehoztak egy ún. belső gépesítési rendszert. Az információk áramlását a regionális központok könyvtárain keresztül biztosítják. Két rendszer szolgálja ezt a munkát, az egyik az EUDISED a pedagógiai irodalom számára, a másik az adatok nyilvántartására és a nyilvános használatra. E könyvtárakban a beszerzés még nem gépesített.

Az egyéb szakkönyvtárak (kutatóintézetek, laboratóriumok és más intézmények könyvtárai is) decentralizáltan működnek, semmiféle szervezeti kapcsolat nincs közöttük. Róluk csak a Francia Szakdokumentátorok- és Könyvtárosok Egyesületén keresztül lehet tájékozódni. Egy néhány évvel ezelőtti felmérés szerint a 168 megkérdezett intézményből mindössze 28-nak a könyvtára működött többé-kevésbé gépesítve, 7-ben található integrált gépesített ügyvitel és 15 még csak tervezi a munkafolyamatok gépesítését. Közös vonásuk, hogy az ISBD-t követik, és címléírásuk képes közös hálózatban működni a MARC-rendszerrel.

Új vállalkozás az Országos Természettudományi és Műszaki Tájékoztatási Ügynökség (ANIST), amely elsőként tükrözi a centralizációs törekvéseket. Az ANIST támogatja az adatbázisokat, valamint a dokumentumszolgáltatás fejlesztését a társult központok segítségével. Használói főként az iparvállalatok és a kutató laboratóriumok. Az ANIST hálózatként működik, különböző helyi intézményeket fog össze.

A gépesítés helyzete a közkönyvtárakban

A közkönyvtárak mindinkább alkalmasakká válnak a kutatómunka elősegítésére, de természetesen elsődleges feladatuknak a tömegigények kielégítését tekintik. A velük foglalkozó fejezet az egyes helyi könyvtárak működési adatait is ismerteti.

Mintegy száz helyi, városi és 53 megyei könyvtárat gépesítettek eddig. A régebbi „in-house” rendszereket lassan felváltják az állandó szoftverek, amelyek képesek az ISBD-vel kompatibilis lemezek előállítására. Mágneslemezekon tárolt katalógussal rendelkezik többek között a nantes-i és a miramas-i könyvtár. Néhány helyen a szám- és tárgyszó szerinti jelzeteletést használják. Egyes rendszerek nemcsak korlátlan számú tárgyszó használatára alkalmasak, hanem egyidejűleg az azonosító kártyákat is előállítják.

A kölcsönzés gépesítését megelőzte a katalógusok számítógépre vitele, méghozzá a legrégebbi módszerek szerint, amelyeket azután modern szoftverekkel váltottak fel, bevezetve a könyv előjegyzésének, a késedelem jelzésének, a meghosszabbításnak, az újrakölcsönzésnek a gépi nyilvántartását is. (Eddig 60 könyvtárban vették be – 1986-os adat!) A lyoni könyvtár a francia nemzeti könyvtárhoz hasonlóan a GEAC rendszert, 3 másik helyi könyvtár pedig az ALS rendszert vezette be a szerzeményezés gépesítésére. A könyvtárak egy részében elterjedt a külső adatbankok használata is, amit elsősorban a videotex rendszer elterjedése, a Minitel megjelenése tett lehetővé.

Külön fejezet tárgyalja a Pompidou Központban működő Információs Közkönyvtár (BPI) működését. Állományában könyveket, időszaki kiadványokat, audiovizuális-anyagokat, képeket, kottákat, nyelvtanfolyami segédeszközöket, didaktikai szoftvereket stb. találhatnak a használók. Katalógusa naprakész és kompatibilis az UNIMARC-rendszerrel. Az egyes munkafolyamatok gépesítettek és online rendszerben működnek. Állományából egy CD-ROM katalógus segítségével válogathatnak.

Könyvtárközi kölcsönzés

Franciaországban a könyvtárközi kölcsönzés sokáig erősen decentralizált volt, amit a központi katalógusok megléte ellensúlyozott. A kisebb közkönyvtárak például ritkán éltek a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségével, kivételt csak a nagyobb közkönyvtárak képeztek. A könyvtárközi kölcsönzések lényegében a könyvtárosok kollégialis kapcsolatán múlnak. A francia könyveknek nincs központi katalógusuk. Ezekről a BN nyomtatott nemzeti bibliográfiája, a PASCAL (természettudományok) és a FRANCIS (humán és társadalomtudományok) révén, valamint egyéb szakterületi adatbázisokból lehet tájékozódni. A

BN mellett működik az Országos Kölcsönzési Központ (CCNP), amely 1980-tól az UAP szellemében a francia és a külföldi könyvtárak számára szolgáltatja a francia dokumentumokat. A CCNP állománya a nemzeti gyűjtemény kölcsönözhető változata. A statisztikák szerint 1980-ban még csak kb. 15 ezer kölcsönzést végeztek, addig ez a szám 1985-re már 43 ezerre nőtt.

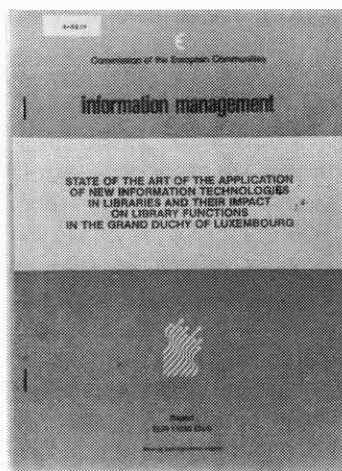
A kötetet a rövidítések feloldásának jegyzéke, bibliográfia, továbbá táblázatok egészítik ki. Ez utóbbiak ismertetik a használatos gépesítési rendszereket, szoftvereket, az egyes könyvtárakban alkalmazott rendszereket, továbbá a könyvtárakra vonatkozó rendeletek jegyzékét.

Gyimót Ágnes

Luxemburg

A luxemburgi nagyhercegség információpolitikáját, könyvtárainak gépesítettségi állapotát bemutató EK-jelentés a luxemburgi nemzeti könyvtár 1984-85-ös évi beszámolója, egy, a könyvtár történetét, gyűjteményeit, szolgáltatásait bemutató 1986-os impresszumú kiadvány, négy (azaz négy) interjú, továbbá néhány telefonbeszélgetés alapján készült. A mindössze 11 oldalas anyagból már a legelején kiderül, hogy információpolitikáról, nemzeti gépesítési programról tulajdonképpen nem beszélhetünk. (Ne feledjük, 1986-ban készült a jelentés.) Szándékukban áll a nemzeti könyvtár vezetésével egy „modernizációs programot” végrehajtani, de erről csak annyit lehetett megtudni, hogy becslésük szerint még jó 10 év is beletelik abba, amíg valamilyen látható eredményt tudnak felmutatni.

Luxemburgról eddig se sokat tudtunk – talán mert a nagyobb szomszédos országok mellett szerepe – beleértve a könyvtárit is – elhanyagolhatónak tűnt, – de ettől a füzettől sem változott lényegesen e kép. Ez a Magyarország területének harminchatod részén elterülő, 1986-os adat szerint 370 ezer fős nagyhercegség, ahol az egy főre jutó bruttó nemzeti össztermék 15 900

State of the art of the application of new information technologies in libraries and their impact on library function in the Grand Duchy of Luxembourg : Final report / comp. by the European Institute for Information Management ; publ. by the Commission of the European Communities. - Project code LIB-216. - Luxembourg : EC, 1988. - III, 11 p. (EUR ; 11036 EN/6) (Information management Commission of the European Communities)